

ایران: مطالبه حقوق از طریق قانون آزادی اطلاعات

آیا می‌دانید که طبق **قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات سال ۱۳۸۸** شما حق دارید خواهان دریافت اطلاعات از مقامات محلی در رابطه با مسائلی چون مقدار بودجه‌ی تخصیص داده شده برای تامین آب شرب سالم یا تعداد تصادفات رانندگی در جاده نزدیک خانه‌تان شوید؟ سازمان «آرتیکل ۱۹» امروز راهنمایی درباره قانون آزادی اطلاعات ایران از جمله راهنمایی برای روزنامه‌نگاران و راهنمایی برای کسب اطلاعات بیشتر راجع به مسائل زیست‌محیطی و بهداشتی منتشر کرده است. در این مقاله می‌خوانید که استفاده از حق دانستن چگونه می‌تواند به شما امکان مطالبه سایر حقوق بشر را بدهد.

بحران بهداشت جهانی ناشی از دنیاگیری ویروس کرونا به روشنی نشان می‌دهد که چطور نقض حق دسترسی به اطلاعات می‌تواند منجر به از دست رفتن جان مردم شود. **حق دسترسی به اطلاعات برای کاهش خطر انتقال ویروس**؛ حفاظت از مردم در مقابل سواطعات خطرناک؛ و تضمین این‌که مردم امکان بررسی تصمیم‌گیری‌هایی که بر زندگی‌شان تأثیر می‌گذارد و بحث و مشارکت در آن‌ها را داشته باشند، ضروری است. اما در ایران، از همان آغاز بحران، مقامات کشور با دست زدن به اقداماتی همچون سانسور و برخورد کیفی تلاش کردند تا جلوی آزادی بیان و گردش آزاد اطلاعات را بگیرند. تشکیل یک گروه ویژه درون پلیس سایبری موسوم به «فتا» برای مقابله با پخش شایعات درباره ویروس کرونا از جمله این اقدامات بود. در روز ۹ اردیبهشت، یک سخنگوی ارشد نیروهای مسلح ایران **اعلام کرد** که در چارچوب عملیات فتا در رابطه با ویروس کرونا ۳۶۰۰ نفر دستگیر شده‌اند و ۱۱۳۶ پرونده قضایی گشوده شده است. این اقدامات باعث شد تا سازمان «آرتیکل ۱۹» در روز ۸ اسفند **هشدار** دهد که این اقدامات مقامات جمهوری اسلامی حق سلامتی مردم به ایران را به شدت به خطر می‌اندازد.

در این شرایط آیا قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات ۱۳۸۸ می‌تواند باعث شفافیت و مسئولیت‌پذیری مقامات و مسئولین شود؟

قانون آزادی اطلاعات چطور می‌تواند مفید واقع شود؟

قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات اولین قدم ایران در راستای عمل به تعهداتش برای تضمین حق دسترسی به اطلاعات بر اساس قوانین و استانداردهای بین‌المللی است. این قانون کمبودهای بسیاری دارد، از جمله در نظر گرفتن استثنای موسوم و مبهم درباره انتشار اطلاعات و **چنان‌که سازمان «آرتیکل ۱۹» گفته** باید مورد اصلاح و تغییر قرار گیرد تا با قوانین بین‌المللی همخوانی یابد. با این وجود، این قانون می‌تواند ابزار مهمی برای روزنامه‌نگاران، فعالین زیست‌محیطی، مدافعین حقوق بشر و تمام افرادی که به دنبال شفافیت و پاسخگویی مسئولین هستند باشد. حداقل این است که استفاده از این قانون، حتی اگر درخواست‌ها پاسخ نگیرند، تمرینی برای مشارکت بیشتر در مسائلی است که بر زندگی افراد تأثیر می‌گذارد. در بلند مدت، استفاده از قانون کمبودهای آن و همچنین سطح پایبندی مقامات به قانون را به نمایش می‌گذارد.

چه کسانی از قانون آزادی اطلاعات استفاده می‌کنند؟

به نظر می‌رسد تاکنون گروه‌های مختلفی از جمله روزنامه‌نگاران و فعالین زیست‌محیطی از این قانون برای درخواست اطلاعات از نهادها استفاده کرده‌اند. برای مثال در فروردین سال جاری جمعی از روزنامه‌نگاران حوزه محیط زیست با انتشار **بیانیه‌ای** نسبت به انتقال یوزپلنگ آسیایی (زیرگونه‌ای در معرض خطر انقراض) ابراز نگرانی کردند و به سازمان محیط زیست ایران یادآوری کردند که طبق قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، این سازمان وظیفه قانونی دارد که تمام اطلاعات و جزئیات مربوط به این یوزپلنگ‌ها را در اختیار عموم بگذارد. بسیاری رسانه‌ها نیز هنگام انتقاد از نهادهای دولتی برای فقدان شفافیت به قانون آزادی اطلاعات اشاره می‌کنند.

جستجوی عنوان «قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» یا **هشتگ‌هایی همچون #دسترسی_آزاد_به_اطلاعات** یا **#قانون_انتشار_و_دسترسی_آزاد_به_اطلاعات** در رسانه‌های اجتماعی همچون توئیتر نیز نشان می‌دهد که بسیاری ایرانیان دغدغه‌مند از وظایف و حقوق قانونی ایجاد شده بر اساس قانون آگاه هستند و هنگام تقاضای شفافیت از نهادهای عمومی یا انتقاد از آن‌ها به دلیل فساد صراحتاً به این قانون اشاره می‌کنند. پست‌های موجود در رسانه‌های اجتماعی نشان می‌دهد که درخواست اطلاعات در گسترده‌ی وسیعی از موضوعات انجام شده است مثلاً گزارش جلسات شوراهای محلی، ایستگاه‌های اتوبوس شهری، اندروید ملی، جزئیات تصمیمات مربوط به ارسال فیلم به جوایز اسکار و **توافق** بین وزارت بهداشت و یک شرکت خصوصی درباره ساخت یک بیمارستان در زمان بحران ویروس کرونا.

برای مقابله با ویروس کرونا هم اطلاعات بهداشتی لازم و هم شفافیت درباره شیوع این ویروس نقشی حیاتی دارند. طبق قانون، وزارت بهداشت باید اطلاعات مورد درخواست شهروندان را منتشر کند. اگرچه قانون استثنایایی برای رد درخواست در نظر گرفته اما این استثنایا شامل اطلاعاتی که خبر از وجود یا ظهور مخاطرات زیست‌محیطی یا تهدیدات علیه سلامت عموم بدهد نیستند.

ویروس کرونا قطعاً زیرمجموعه تعریف تهدید علیه سلامت عموم قرار می‌گیرد. عملکرد وزارت بهداشت در این دوره باید مورد بررسی قرار گیرد. اما یک چیز روشن است: مقامات و مسئولین با سوال‌های متعددی روبه‌رو هستند و مطالبه حق دسترسی به اطلاعات، امکان این‌که دولت، به‌خصوص در این زمان بحران، دست به اقدامات موثرتر بزند را افزایش می‌دهد.

پست‌های کاربران رسانه‌های اجتماعی (از جمله به اشتراک گذاشتن تصویر درخواست‌های اطلاعات و پاسخ‌هایی که گرفته‌اند) نشان می‌دهد که شهروندان در بعضی موارد موفق به دریافت اطلاعاتی که مورد درخواست بودند شده‌اند. اما در برخی مواقع نهادهای مورد نظر از قانون سرپیچی کرده‌اند و پاسخ مناسب به متقاضیان نداده‌اند که این باعث انتقاد از سوی کاربران شده. سایر تجربیاتی که در رسانه‌های اجتماعی مطرح شده‌اند نشان می‌دهد که در بعضی موارد کاربران موفق شده‌اند با استفاده از روند شکایت، درخواست‌های خود را پیگیری کنند و در نهایت نهاد مورد نظر را وادار کنند تا اطلاعات مورد درخواست را در اختیار آن‌ها قرار دهد.

چه منابعی برای کمک به شما در استفاده از حق دسترسی به اطلاعات وجود دارد؟

کمیود منابع و راهنماهایی که به مردم امکان مطالبه حق دسترسی به اطلاعات را بدهد روشن است. سازمان «آرتیکل ۱۹» در سال‌های اخیر و در تلاش برای پرکردن این خلأ مطالبی با هدف تسهیل حق دسترسی به اطلاعات در ایران — از فیلم‌های آموزشی و نمونه‌های موفق از سراسر دنیا تا بازی و راهنما — تهیه و تدوین کرده است. هدف ما افزایش آگاهی جمعی از این مفاهیم و تشویق افراد برای استفاده از این قانون است. سازمان ما علاوه بر ارائه اولین [تحلیل جامع](#) از این قانون، [راهنماهایی](#) در مورد چگونگی ارائه درخواست دسترسی به اطلاعات منتشر کرده است.

در این دوران که اطلاعات برای کاوش، درک و مشارکت در رویدادهای پیرامون ما حیاتی است، سازمان «آرتیکل ۱۹» سه راهنمای جدید منتشر می‌کند: [راهنمای مخصوص روزنامه‌نگاران](#)؛ راهنمایی برای استفاده از این قانون برای [دریافت اطلاعات مربوط به سلامت](#)؛ و [راهنمایی در زمینه محیط زیست](#). ما همچنین مطالبی صوتی-بصری آماده کرده‌ایم که هدف از آن توضیح قانون به زبانی ساده و قابل دسترسی برای همگان است. این راهنماها با پشتیبانی کارشناسان در زمینه‌های مختلف آماده شده‌اند و تلاش می‌کنند تا روش‌ها و دلایل استفاده از قانون را معرفی کنند.

با استفاده از راهنماهای سازمان «آرتیکل ۱۹» درک بهتری از این قانون به دست آورید و با درخواست اطلاعات از حق دانستن خود استفاده کنید و مقامات را پاسخگو نگاه دارید.